

אמוראי ארץ ישראל

מאת הרב ד"ר שלמה טולידאנו
ראש החוג לתלמוד במכללת ליפשיץ

בתלמוד הירושלמי נזכרים מאות אמוראים - מהם בתדירות ומהם לעתים רחוקות - שפעלו בא"י בתקופה שבין 200 ל-400 בערך. הם נחלקים ל-6 דורות, ואלה מגדוליהם:

- דור ראשון: ר' הושעיה רבה, בר קפרא, ר' ינאי, ר' יהושע בן לוי, חזקיה.
- דור שני: ר' יוחנן, ר' שמעון בן לקיש, ר' יוסי בן חנינא, ר' לוי, כהנא, ר' אלעזר (בן פדת), ר' חייא בר יוסף.
- דור שלישי: ר' אמי, ר' אסי, ר' חייא בר אבא, ר' זעירא, ר' אבהו, עולא, רבין, רב דימי, רבה בר בר חנה.
- דור רביעי: ר' ירמיה, ר' יונה, ר' יוסי, ר' אחא, ר' חגי, ר' חזקיה.
- דור חמישי: ר' מנא, ר' חנניה, ר' אבון, ר' יוסי ב"ר בון.
- דור שישי: ר' חייא בר אדא, ר' שמואל ב"ר יוסי ב"ר בון.

מה שמעניין ברשימה הנ"ל, היא כמות החכמים שעלו מבבל, ולמדו ופעלו בא"י. ואלו הם: חזקיה, ר' אלעזר, ר' חייא בר יוסף, ר' חייא בר אבא, ר' זעירא, רבין, רב דימי, ורבה בר בר חנה.

מדובר א"כ ב-8 חכמים מתוך 33, כלומר כרבע. רובם בדור השלישי. בדור זה היתה גם תופעה של "נחותי": יורדים. עולא למשל, הוא בן א"י שלמד תורה מפי ר' יוחנן ור' אלעזר, וירד כמה פעמים לבבל. הוא הראשון שניתן לו התואר "נחותא" (ירושלמי כלאים פ"ט, סוף ה"ג), המקביל לתואר שניתן לו מפי רב חסדא "רבותינו היו רדין מא"י" (בבלי ברכות, לח, ע"ב). כנראה שהיה שליח ציון לאסוף כספים לטובת א"י. רוב הנחותי היו דוקא ילידי בבל: רבין (או ר' אבין או ר' בון בירושלמי), רב דימי, רב יצחק בר יוסף ור' שמואל בר יהודה (בבלי ע"ז, עג, ע"א). תפקידם היה מכריע בהעברת מסורות מא"י לבבל ולהיפך. ואמנם החומר שנמצא בבבלי עד הדור השלישי של האמוראים, דומה להפליא למה שמופיע בירושלמי בשלשת הדורות הראשונים. הירושלמי מסייע לנו א"כ לחשוף את השכבות הקדומות של הבבלי. ודבר זה חשוב ביותר. כל דור מרחיב את התורה, לא מוסיף עליה. עם התקדמות הדורות, אנו זקוקים ליותר מלים כדי לומר אותם דברים שנאמרו במילים מועטות בדורות הקודמים. לכן חשוב לגלות את השכבות הקדומות, כדי לחשוף את עיקר הדברים ולהצביע על הגרעין. ובכן חסד גדול עשה איתנו הקב"ה שיצר תנועת חכמים מבבל לא"י בדור השלישי.

הבה נבין איפוא את הסיבות לתופעה זו. תקופת הנדידה הגדולה של חכמים לא"י, היתה תקופתו של ר' יוחנן. המאפיין המיוחד של תקופה זו, הוא אורכה. ר' יוחנן מלך בתקופתם של רב ושמואל, וכבר אז נחשב לאחד מגדולי הדור. והנה רב נפטר בשנת 247, שמואל בשנת 253 ור' יוחנן רק בשנת 279. כלומר ר' יוחנן המשיך לכהן גם בדור של תלמידי רב ושמואל שהיו ראשי הדור השני.

אין פלא שהוא האפיל עליהם, גם בהיותו שריד מן הנפילים של הדור הקודם, וגם בהיותו תלמיד ישיר של רבינו הקדוש. טבעי א"כ שהדור השלישי בבבל יעדיף ללמוד בא"י אצל ר' יוחנן, מאשר אצל רב הונא, רב יהודה, רב נחמן וכו'. רק אחרי פטירת ר' יוחנן, התחילו החכמים הנ"ל לבלוט.